

Stridsåtgärd. Byggnadsarbetareförbundet och två av dess regioner har, i enlighet med regler i kollektivavtal mellan Byggföretagen och förbundet, krävt att vissa medlemsföretag i Byggföretagen ska häva sina avtal med en underentreprenör, vilket företagen gjort. Arbetsdomstolen har funnit att förbundet och regionerna inte genom sitt agerande vidtagit någon stridsåtgärd mot underentreprenören. Se även AD 2020 nr 40.

ARBETSDOMSTOLEN

MELLANDOM
2021-09-08
StockholmDom nr 47/21
Mål nr A 29/20**KÄRANDE**

Byggnadsfirman PME AB, 556749-5444, Perstorpsgratan 25,
235 32 Vellinge

Ombud: advokaten Richard Sahlberg och biträdande juristen Erik Jagbrant,
Foyen Advokatfirma KB, Södergatan 22, 211 34 MALMÖ

SVARANDE

1. Svenska Byggnadsarbetareförbundet, 802000-4936, 106 32 Stockholm

2. Byggnads Skåne, 846000-8850, Scheelegatan 27, 212 28 Malmö

3. Byggnads Mälardalen, 817600-4177, Box 70, 751 03 Uppsala

Ombud för 1–3: förbundsjuristen Anne Alfredson, LO-TCO Rättsskydd AB,
Box 1155, 111 81 Stockholm

SAKEN

olovlig stridsåtgärd m.m.

Bakgrund

Byggnadsfirman PME AB (PME) är genom hängavtal bundet av kollektivavtal, byggavtalet, med Svenska Byggnadsarbetareförbundet (förbundet). Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen (regionerna) är självständiga juridiska personer och medlemmar i förbundet. PME och regionerna är därmed sinsemellan bundna av byggavtalet, inklusive dess bilaga D (den s.k. entreprenadbilagan). Uttrycket Byggnads används i det följande som en samlingsbeteckning för förbundet och regionerna.

Regionerna skickade den 19 februari 2020 brev till medlemsföretag i Byggföretagen som anlitat PME som underentreprenör, och begärde att dessa skulle häva sina entreprenadavtal med PME. Med anledning av regionernas begäran hölls en förhandling mellan Byggföretagen och förbundet som avslutades den 8 maj 2020, där förbundet vidhöll begäran om att medlemsföretagen skulle häva entreprenadavtalen med PME. Den 13 maj 2020 skickade förbundet en begäran om hävning till medlemsföretagen.

PME har gjort gällande att regionernas krav att PME:s uppdragsgivare ska häva sina entreprenadavtal med PME utgör en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening, att stridsåtgärden alltjämt pågår samt att förbundet har medverkat till stridsåtgärden genom att påkalla förhandling med Byggföretagen och genom att skicka en begäran om hävning till PME:s uppdragsgivare. Enligt PME är stridsåtgärden olovlig eftersom den inte har

beslutats i behörig ordning och eftersom den är avsedd att utgöra en påtryckning i en rättstvist och har ett rättsstridigt syfte. PME har yrkat att regionerna och förbundet ska betala visst allmänt och ekonomiskt skadestånd till PME samt att de ska förpliktas att på visst sätt skriftligen meddela att begäran om hävning av entreprenadkontrakten med PME inte längre gäller. Vidare har PME gjort gällande att regionerna brutit mot 45 § medbestämmandelagen genom att inte varsla innan åtgärderna vidtogs och även för detta yrkat förpliktande för regionerna att betala allmänt skadestånd till PME.

Byggnads har bestritt talan och gjort gällande att varken regionerna eller förbundet vidtagit eller medverkat till någon stridsåtgärd, utan agerat i enlighet med ett förfarande som anges i punkten 4.6 i bilaga D till byggavtalet.

Arbetsdomstolen har den 24 juni 2020 avslagit ett av PME framställt yrkande (se AD 2020 nr 40).

Efter samråd med parterna har Arbetsdomstolen beslutat att genom mellandom pröva frågan om förbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärder utgjort olovliga stridsåtgärder och om de agerat i strid med 42 § medbestämmandelagen.

Parterna har till utveckling av sin talan i mellandomsdelen anfört i huvudsak följande.

PME

Sammanfattning av grunderna

PME och regionerna samt förbundet är bundna av kollektivavtal i förhållande till varandra och därigenom bundna av fredsplikt.

Regionernas begäran den 19 februari 2020 är en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening. Stridsåtgärden pågår alltjämt. Förbundet har medverkat till stridsåtgärden genom att påkalla förhandling med Byggföretagen och genom att skicka en begäran om hävning till PME:s uppdragsgivare.

Byggnads har inte enligt bilaga D haft rätt att kräva att entreprenadavtalen med PME skulle hävas. Åtgärderna mot PME har vidtagits i ovidkommande syften, eller i vart fall mot bättre vetande och i ond tro, då regionerna och förbundet insett eller bort insett att förutsättningar för hävning saknats eftersom det saknats förutsättningar för vetoförklaring enligt 39 § medbestämmandelagen.

Stridsåtgärderna är olovliga. Enligt förbundets stadgar ska beslut om stridsåtgärder fattas av förbundets styrelse. Så har inte skett. Stridsåtgärderna syftar till att utöva påtryckning mot PME i en rättstvist som avser krav från Byggnads sida bl.a. avseende skadestånd på grund av PME:s anlitan av

vissa underentreprenörer. Åtgärderna syftar ytterst till att begränsa PME:s verksamhet och tillfoga PME ekonomisk skada. Syftena med åtgärderna är rättsstridiga.

Bakgrund

PME:s verksamhet är främst inriktad på bygg- och montageentreprenader, bl.a. montage av prefabricerade element i stål och betong, stomkomplettering, fasadarbeten och takarbeten. PME tecknade 2017 hängavtal med förbundet avseende byggavtalet.

PME anlidade under 2019 bolaget Nova Ratio Sp. Z.O.O. (Nova Ratio) som underentreprenör för att utföra arbete i vissa entreprenader. Under tiden dessa arbeten pågick inledde Byggnads en utredning om bl.a. vilka lönenivåer Nova Ratio tillämpade. Till följd härav valde PME att avbryta samarbetet med Nova Ratio och i stället anlita bolaget Agral Trade Sp. Z.O.O. (Agral Trade). Innan PME beslutade att anlita Agral Trade lämnade Byggnads Skåne sitt godkännande till detta.

Trots att PME inte längre anlidade Nova Ratio och att Byggnads Skåne godkände Agral Trade som underentreprenör, fortsatte Byggnads med en utredning av PME och Agral Trade. Bland annat gjorde Byggnads flera platsbesök hos PME:s uppdragsgivare. Byggnads uttalade sig negativt om PME vid platsbesöken samt i Sveriges Radio P4 Malmöhus. Byggnads uppmanade även Byggnadsföretagen att rekommendera sina medlemmar att inte ingå några kontrakt med PME.

Byggnads har inte, trots påstötningar från PME, förklarat eller konkretiserat vilka lag- och kollektivavtalsbrott som läggs PME till last. Byggnads agerande saknar helt samband med eventuella faktiska förhållanden på viss arbetsplats utan har riktats generellt mot PME. Byggnads har inte besvarat förfrågningarna i sak, t.ex. genom att klart ange och motivera vilka krav eller önskemål de har i förhållande till PME. Byggnads har inte gått in i en saklig diskussion med PME och har heller inte på annat sätt bidragit till en lösning av tvisten. Sedan början av december 2019 har Byggnads Skåne inte medverkat vid PME:s försök till kontakt och dialog. PME:s tidigare kontakter har i princip uteslutande skett genom en ombudsman hos Byggnads Skåne.

PME underrättade i december 2019 Byggnads om att deras agerande skadade PME och att PME avsåg att tillvarata sin rätt genom att kräva skadestånd för det fall agerandet inte ändrades.

Byggnads åtgärder

Den 19 februari 2020 skickade Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen väsentligen likalydande brev med begäran om hävning av entreprenadavtal till sex företag som anlitat PME som entreprenör inom dessa regioner. I breven angavs följande.

Hävning av entreprenadavtal

I enlighet med Byggavtalet bilaga D punkten 4.6 begär Byggnads region Skåne härmed att entreprenaden med Byggnadsfirman PME AB [...] hävs. Begäran avser samtliga arbetsplatser i Byggnads region Skånes område, bland annat dessa: Kv Bronsåldern 1 Helsingborg

Som skäl för denna begäran anges att företaget bryter mot lag och det ingångna kollektivavtalet. Dessa brott består bland annat i brott mot § 1, § 3, § 10 samt bilaga D. Byggnadsfirman PME har även försökt dölja anlitande av underentreprenör genom att på underentreprenörens anställdas ID06-kort trycka PMEs logga, klä upp underentreprenörens anställda i kläder med PMEs logga samt låta underentreprenörens anställda ange PME som uppdragsgivare vid inskrivningen på arbetsplatsen.

I breven har regionerna alltså uppmanat företagen att häva sina entreprenadkontrakt med PME. Breven syftar till att PME ska stängas av från alla ekonomiska förbindelser med sina uppdragsgivare. På grund av breven har PME förlorat flera befintliga entreprenadkontrakt och har blivit utestängt från alla anbudsförfaranden som hade kunnat leda till nya uppdrag. Att breven har fått allvarliga konsekvenser framgår bl.a. genom att en av PME:s tidigare samarbetspartner, Byggmästar'n i Skåne AB, har angett texten "Undvik!" i sitt adressregister i anslutning till PME:s uppgifter. Detta framkom i samband med ett anbud från PME i mars 2020.

Byggföretagen och förbundet höll därefter en förhandling där förbundet vidhöll begäran om att Byggföretagens medlemsföretag skulle häva entreprenadavtalen med PME.

Den 13 maj 2020 skickade förbundet en begäran om hävning till PME:s uppdragsgivare, vilket ledde till att sju pågående entreprenadkontrakt med PME hävdes. Som skäl för hävningarna hänvisade uppdragsgivarna till förbundets och Byggnads Skånes begäran om hävning. Värdet av de hävda entreprenadkontrakten uppgår till miljontals kronor. Hävningarna har även orsakat PME omfattande skada genom att PME inte längre har någon möjlighet till nya kontrakt eller annan intäktskälla.

Regionerna har vidtagit stridsåtgärder och förbundet har medverkat vid dessa

Regionernas begäran att PME:s uppdragsgivare ska häva sin avtal med PME är en stridsåtgärd i medbestämmandelagens mening. Stridsåtgärden pågår

alltjämt. Förbundet har medverkat till stridsåtgärden genom att påkalla förhandling med Byggföretagen och genom att skicka en begäran om hävning till PME:s uppdragsgivare.

En arbetstagarorganisations begäran om hävning av gällande entreprenadavtal är jämförlig med t.ex. arbetsinställelse, blockad och bojkott, och utgör därmed en stridsåtgärd.

Byggnads uppmaningar om hävning är ägnade att helt stänga av PME från alla ekonomiska förbindelser med bolagets uppdragsgivare. Åtgärderna är ägnade att orsaka omfattande förluster för PME och kan betyda att PME helt slås ut från marknaden. Byggnads agerande har lett till att PME:s avtal hävts, men också att PME:s uppdragsgivare inte vill träffa nya avtal med bolaget.

Byggnads åtgärder har inte stöd i byggavtalet

Bilaga D är inte tillämplig i den aktuella situationen

Bilaga D är inte tillämplig i den aktuella situationen. Bilagan innebär att parterna har kommit överens om ett visst förenklat förfarande som alternativ till reglerna i 38–40 §§ medbestämmandelagen och ska uppfattas som tillämpningsregler avseende dessa lagregler. Tillämpningsreglerna måste läsas mot bakgrund av lagen.

I 38 § medbestämmandelagen anges en förhandlingsskyldighet för arbetsgivaren före beslut att anlita icke anställd arbetskraft, medan 39 och 40 §§ medbestämmandelagen ger en arbetstagarorganisation möjlighet att lämna veto mot den av arbetsgivaren tilltänkta åtgärden. Om vetorätten utövas får den tilltänka åtgärden inte beslutas eller verkställas av arbetsgivaren. Medbestämmandelagens regler om facklig vetorätt bygger alltså på att förhandlingar påkallas och vetorätt utövas innan arbetsgivaren beslutar att anlita icke anställd arbetskraft. Brott mot reglerna medför enbart skadeståndsskyldighet.

Tillämpningsområdet för bestämmelserna i bilaga D är utökat i förhållande till lagreglerna, i så mån att avtalets regler kan tillämpas också ”vid” anlåtande av i förekommande fall en underentreprenör som är bunden av byggavtalet genom hängavtal. Brevet med begäran om hävning skickades dock inte ut till PME:s uppdragsgivare vid eller i samband med anlåtande av PME, utan under tid när entreprenadavtal redan fanns sedan en längre tid. Bestämmelserna i bilaga D är redan därför inte tillämpliga i situationen i målet. I sammanhanget ska dessutom observeras att varken 38–40 §§ eller någon annan bestämmelse i medbestämmandelagen ger en arbetstagarorganisation möjlighet att begära att ett redan ingånget entreprenadavtal ska hävas av ena parten till detta.

Av AD 1978 nr 114 framgår att vetorätten bara avser framtida förhållanden och vetorätten har konstruerats med hänsyn till intresset av att bindande entreprenadavtal fullföljs. Ett entreprenadavtal som i och för sig stred mot 38–40 §§ medbestämmandelagen var enligt domstolen giltigt.

Med beaktande härav saknade regionerna rätt att med stöd av 38–40 §§ medbestämmandelagen kräva hävning av redan ingångna entreprenadavtal. PME har inte heller genom kollektivavtalet accepterat en sådan ingripande ordning. Konsekvenserna av en hävningsförklaring är avsevärt allvarligare än en vetoförklaring. Det måste därför ställas betydligt högre krav på en utredning som läggs till grund för hävning enligt bilaga D punkten 4.6 än vad som enligt praxis gäller i situationer där veto enligt 38–40 §§ medbestämmandelagen aktualiseras.

Vidare måste beaktas att parterna inte ens genom kollektivavtal på förhand kan disponera över sina rättigheter och skyldigheter på sätt som innebär att medbestämmandelagens regler om fredsplikt inskränks (se 4 § medbestämmandelagen).

Det har inte funnits förutsättningar för vetoförklaring och därmed krav på hävning

Det har inte funnits förutsättningar för Byggnads att aktualisera veto, och därmed inte heller att med stöd av bilaga D punkten 4.6 kräva att PME:s uppdragsgivare ska häva sina entreprenadavtal med PME. Byggnads åtgärder mot PME har vidtagits i ovidkommande syften, eller i vart fall mot bättre vetande och i ond tro, då regionerna insett eller bort inse att förutsättningar för veto och därmed begäran om hävning saknats.

Regionernas begäran om hävning avser respektive kunds alla entreprenadavtal med PME i Skåne och Mälardalen. Begäran grundar sig alltså på att det i varje entreprenad inom ett visst område där PME anlåtats som underentreprenör funnits skäl att aktualisera veto enligt 39 § medbestämmandelagen. Detta bestrids. Regionernas åtgärder saknar samband med faktiska förhållanden på en viss arbetsplats utan har riktats generellt mot PME. Åtgärderna och dess negativa verkningar för PME står inte i proportion till eventuella brister hos PME.

Det enda skäl som angetts ligga till grund för begäran om hävning är att PME påstås ha försökt dölja anlåtande av underentreprenör. Det är endast de omständigheter som angetts i breven som kan läggas till grund för regionernas aktualiserande av veto och hävning. Det saknas utrymme för Byggnads att precisera hävningsförklaringarna i efterhand och sedan låta hävningsförklaringarna tolkas i ljuset av preciseringarna (jfr AD 1979 nr 31).

När åtgärderna vidtogs hade PME och Byggnads Skåne redan träffat en muntlig uppgörelse om att PME bl.a. skulle betala skadestånd till Byggnads Skåne för administrativa brister. Byggnads Skåne hade även träffat en uppgörelse med Nova Ratio enligt vilken bolaget fick fortsätta sin verksamhet.

Om de omständigheter som Byggnads anför hade varit aktuella vid tidpunkten för hävningsförklaringarna den 19 februari 2020, har de omfattats av en mellan PME och Byggnads Skåne träffad muntlig överenskommelse den 7 november 2019 som i huvudsak motsvarar en formaliserad överenskommelse den 29 maj 2020. Regionernas åtgärder mellan dessa datum har därmed inte vidtagits i syfte att PME ska efterleva lag eller kollektivavtal.

Protokoll från förhandlingar avseende annan part respektive tid efter hävningsförklaringarna saknar relevans för tvisten i detta mål.

PME har skickat in arbetsplatsanmälan för sex entreprenader.

PME har varit villigt att diskutera frågor om och gett förslag till prestationslön, men Byggnads Skånes ombudsman har vägrat diskutera PME:s förslag eller bordlägga frågan till senare förhandling.

PME har inte vägrat att träda i förhandling med förbundet. Byggnads representanter har vid upprepade tillfällen underlåtit att svara på PME:s frågor om förhandlingen.

PME har inte försökt dölja anlitan av underentreprenör. Det finns inga bestämmelser i lag eller kollektivavtal om att en underentreprenör inte får använda uppdragsgivarens kläder och det är normalt att en underentreprenörs anställda får låna uppdragsgivarens arbetskläder. Det stämmer att underentreprenörens anställda angett PME som uppdragsgivare vid inskrivningen på arbetsplatsen. Anledningen till att PME:s logga är tryckt på underentreprenörens ID06-kort är att huvudentreprenörens/beställarens arbete med bl.a. samordningen av entreprenaden ska underlättas. Av korten framgår också den anställdas namn och arbetsgivare.

Stridsåtgärden är olovlig

Enligt förbundets stadgar ska beslut om stridsåtgärder fattas av förbundets styrelse. Förbundsstyrelsen har inte beslutat att Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen ska vidta åtgärden att begära att PME:s uppdragsgivare ska häva sina entreprenadavtal med PME.

Vidare är syftet med stridsåtgärden att utöva påtryckning mot PME för att bolaget, enligt regionerna, bryter mot lag och det ingångna kollektivavtalet. Det är definitionsmässigt fråga om en stridsåtgärd i en rättstvist (se t.ex. SOU 2018:40 s. 55 ff.). Att tillgripa en sådan åtgärd är enligt medbestämmandelagen olovligt såväl i som utanför kollektivavtalsförhållanden.

Breven har skickats i tidsmässigt nära samband med tvisten mellan Byggnads och PME om användandet av Nova Ratio och Agral Trade som underentreprenörer. Som framgår av breven från Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen är parterna oense i frågor om PME:s användande av underentreprenörer, liksom tolkningen och tillämpningen av de underliggande reglerna i kollektivavtal och lag. Åtgärden har vidtagits för att utöva

påtryckning mot PME i denna rättstvist, i vilken Byggnads bl.a. har krävt skadestånd. Åtgärden syftar ytterst till att begränsa PME:s verksamhet och tillfoga PME ekonomisk skada. Åtgärden att skicka breven har ett rättsstridigt syfte.

I medbestämmandelagen anges tydligt under vilka förutsättningar en stridsåtgärd får vidtas. Reglerna ger inte utrymme för ursäktliga felbedömningar. Detta gäller särskilt de regler om utökad fredsplikt som trädde i kraft 2019. Den aktuella situationen är inte svårbedömd, och det kan inte när åtgärderna vidtogs ha funnits några tvivel om att regionerna inte hade rätt att tillgripa stridsåtgärder.

Regionernas åtgärd att kräva hävning av entreprenadavtalen innebär att de uppsåtligen och grovt har åsidosatt själva kärnan i reglerna om fredsplikt, vilka är ett av fundamenten i medbestämmandelagen och den svenska ordningen med reglering genom arbetsmarknadens parter och kollektivavtal.

Åtgärden har skett i syfte att skada PME. Regionerna har härigenom missbrukat det förtroende som lagstiftaren gett arbetsmarknadens organisationer.

Byggnads

Sammanfattning av grunderna

Regionernas och förbundets åtgärder har skett i enlighet med det förfarande som anges i 4.6 bilaga D och utgör därför inte någon stridsåtgärd.

Byggnads handlande har inte syftat till att påverka PME i någon rättstvist.

Bilaga D

Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen är två av förbundets regioner. Regionerna är i förhållande till förbundet egna juridiska personer med egen ekonomi och egen styrelse. De är medlemmar i förbundet och utgör en del av förbundets lokala organisation.

Byggföretagen och förbundet träffar det från tid till annan gällande byggavtalet. Byggavtalet gäller först och främst för medlemsföretag i Byggföretagen, men är även tillämpligt på arbetsgivare som, likt PME, tecknat hängavtal med förbundet.

I bilaga D finns den branschöverenskommelse som kollektivavtalsparterna träffat om tillämpningsregler avseende 38–40 §§ medbestämmandelagen. Reglerna syftar till en förenklad ordning vid inhyrning av arbetskraft och anlitande av underentreprenör jämfört med de regler som följer av medbestämmandelagen. Ordningen vilar på mellan kollektivavtalsparterna gemensamma värderingar där bibehållen sund konkurrens och upprätthållande av lag och kollektivavtal har avgörande betydelse.

Enligt bilaga D gäller, såvitt här är av intresse, olika ordning för

- a) företag som är bundna av byggavtalet genom medlemskap i Byggföretagen,
- b) företag som är bundna av byggavtalet genom hängavtal och
- c) övriga företag, dvs. företag som inte är bundna av byggavtalet.

PME, som är bundet av kollektivavtal i förhållande till förbundet genom hängavtal, tillhör kategori b). För den arbetsgivare som själv är bunden av byggavtalet och som önskar anlita en underentreprenör i kategori b), t.ex. PME, gäller den ordning som följer av bilaga D punkten 4. Reglerna anger hur parterna i kollektivavtalsförhållanden ska uppträda i förhållande till varandra samt deras rättigheter och skyldigheter.

Bilaga D punkten 4.6 anger vad som gäller när det uppdragas att en arbetsgivare anlitat t.ex. en underentreprenör – i detta fall PME – som inte uppfyller kraven för att uppträda som entreprenör. Den fackliga parten har då rätt att kräva att entreprenadavtalet med underentreprenören ska hävas.

Bakgrunden till att parterna träffat kollektivavtal om tillämpningen av reglerna om facklig vetorätt vid sådant anlitan­de är följande. I Sverige finns det uppskattningsvis 100 000 byggarbetsplatser med i genomsnitt tio underentreprenörer på varje byggarbetsplats. Om samtliga dessa entreprenadförhållanden skulle bli föremål för förhandling enligt 38 § medbestämmandelagen skulle det innebära närmare en miljon förhandlingar årligen. Detta skulle vara ohanterligt för såväl arbetsgivare som den fackliga parten. Därför har parterna i byggavtalet träffat kollektivavtal med regler som innebär förenklingar.

Konstruktionen i bilaga D innebär ett förenklat förfarande där arbetsgivaren, när den tilltänkta entreprenören eller det tilltänkta bemanningsföretaget är bundet av byggavtalet, inte måste förhandla före beslutet om entreprenad eller inhyrning. Avtalet innebär vidare att förbundet, när en inhyrning eller entreprenad har pågått under en kortare eller längre tid, kan utnyttja sin vetorätt genom att kräva att avtalsförhållandet avbryts. Framställan om hävning enligt bilaga D punkten 4.6 sker till beställaren/det anlitan­de företaget. Om begäran inte efterlevs, innebär det att beställaren (arbetsgivaren) gör sig skyldig till kollektivavtalsbrott. Kollektivavtalet innebär alltså inte att förbundet avsagt sig rätten till veto, men genom förfarandet är parterna överens om att förskjuta tidpunkten för vetot jämfört med vad som gäller enligt medbestämmandelagen. Vetoförklaring genom yrkande om hävning bygger på samma rättsliga grund som en vetoförklaring enligt medbestämmandelagen.

Byggnads åtgärder

Byggnads Skåne skickade den 19 februari 2020 brev med det innehåll som PME har angivit till Wäst Bygg, Veidekke Entreprenad AB, Henrik Anderssons Byggnads, Tornstaden och Serneke Bygg AB. Byggnads Mälardalen skickade samma dag ett motsvarande brev till UBAB Ulricehamns Betong AB. Det kan inte vitsordas att brev har skickats till samtliga PME:s kontraktspartners i de aktuella regionerna.

Regionernas brev har inte medfört att något avtal med PME har hävts. Det bestrids att noteringen i handlingen från Byggmästarna i Skåne AB skulle ha samband med breven. Det bestrids vidare att förbundet har uppmanat Byggföretagen att rekommendera sina medlemmar att inte ingå kontrakt med PME.

Efter förhandling med Byggföretagen har förbundet i brev den 13 maj 2020 till vissa av Byggföretagens medlemsföretag krävt att dessa ska häva entreprenadavtalen med PME. Det är dessa brev som motsvarar vetoförklaring enligt 39 § medbestämmandelagen. Medlemsföretag hos Byggföretagen har härefter efterkommit förbundets begäran.

Byggnads har inte vidtagit eller medverkat i några stridsåtgärder, utan agerat i enlighet med byggavtalet

De åtgärder som Byggnads vidtagit utgör inte stridsåtgärder i medbestämmandelagens mening.

Bilaga D är tillämplig i den aktuella situationen

Bilaga D är tillämplig i den aktuella situationen. I punkten 1.2 i bilagan anges att bestämmelserna i bilagan är tillämpliga ”vid anlitande av” vissa företag. PME synes tolka orden ”vid anlitande av” så att reglerna endast är tillämpliga innan entreprenadavtalet tecknats, och att det inte längre finns möjlighet till veto när entreprenadavtalet pågått en tid. Detta är en felaktig tolkning. Regeln om hävning (punkten 4.6) utgår från att vetoförklaringen i form av ett yrkande om hävning sker sedan entreprenaden/inhyrningen pågått en kortare eller längre tid.

Det har funnits förutsättningar för vetoförklaring och därmed begäran om hävning

Byggnads har agerat på det sätt som kollektivavtalsparterna i byggavtalet gemensamt har bestämt när situationen är sådan att en vetosituation föreligger med en redan anlitad entreprenör. Byggnads har inte haft något ovidkommande syfte eller agerat mot bättre vetande eller i ond tro. Regionernas åtgärd att upprätta och skicka brev om hävning av entreprenadavtal i enlighet med byggavtalets regler kan därför inte ses som en stridsåtgärd.

Av bilaga D punkten 4.6 framgår att följande förfarande ska följas. Om arbetsgivaren har träffat avtal med t.ex. en underentreprenör innan berörd region har framfört att det finns skäl att aktualisera veto och regionen kräver att entreprenadavtalet ska hävas, ska ärenden hänskjutas till central förhandling. Om förbundet vid den centrala förhandlingen förklarar att förbundet skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts är arbetsgivaren skyldig att på förbundets begäran häva avtalet med omedelbar verkan.

Bakgrunden till att regionerna i februari 2020 krävde att entreprenadavtalen skulle hävas var för det första att PME bröt mot lag och kollektivavtal. De brott mot lag och kollektivavtal som ligger bakom förbundets begäran om hävning, som utvecklas i förhandlingsprotokollet från den centrala förhandlingen i maj 2020, är bl.a. följande. PME har vidgått att bolaget inte gjort arbetsplatsanmälningar enligt byggavtalet. PME har inte förhandlat och inte heller träffat överenskommelse om prestationslön eller tidlön. PME har ställt villkor rörande förbundets företrädare som krav för att genomföra tvis- teförhandlingar med förbundet. PME har återkommande brutit mot bilaga D.

Det andra skälet till regionernas begäran om hävning var att PME försökte dölja anlitaandet av underentreprenören Agral Trade, genom att på underentreprenörens anställdas ID06-kort trycka PME:s logga, klä underentreprenörens anställda i kläder med PME:s logga och låta underentreprenörens anställda ange PME som uppdragsgivare vid inskrivningen på arbetsplatsen.

Det är inte, som PME har gjort gällande, vanligt att en uppdragsgivare låter underentreprenörens anställda använda uppdragsgivarens kläder med den egna loggan, att underentreprenörens anställda skriver in sig på arbetsplatsen genom att uppge uppdragsgivaren samt att uppdragsgivarens namn står på underentreprenörens anställdas ID06-kort. Ett sådant förfarande strider mot såväl lag som kollektivavtal samt mot vad som är allmänt godtagat inom avtalsområdet. Det kan endast uppfattas som ett försök att dölja de verkliga förhållandena och är ett förfarande ägnat att förleda Byggnads och andra.

Övrigt

Det är riktigt att det är förbundets styrelse som beslutar om att vidta stridsåtgärder och att styrelsen inte beslutat att regionerna skulle skicka breven den 19 februari 2020. Något sådant beslut behövdes inte eftersom åtgärden inte var en stridsåtgärd. Av samma skäl har något varsel inte heller lämnats innan breven skickades.

Vare sig regionernas eller förbundets åtgärder har haft något annat syfte än att utöva den befogenhet som tillkommer Byggnads enligt bilaga D. Regionernas brev den 19 februari 2020 syftade inte till att påverka PME i någon pågående rättstvist.

PME har tecknat hängavtal med förbundet och därmed accepterat den ordning som kollektivavtalsparterna i byggavtalet är överens om.

Kollektivavtalsparterna har inte genom bilaga D inskränkt medbestämmandelagens regler om fredsplikt eller givit parterna en mer långtgående rätt till stridsåtgärder än vad som föreskrivs i medbestämmandelagen.

Det bestrids att en hävningsförklaring är avsevärt allvarligare än en vetoförklaring samt att det ställs betydligt högre krav på den utredning som läggs till grund för hävning enligt bilaga D punkten 4.6 än vad som enligt praxis gäller i situationer där veto enligt medbestämmandelagen aktualiseras.

Utredningen

På PME:s begäran har förhör hållits med P.P. (bolagets tidigare ställföreträdare), A.M. (anställd hos PME) och T.S. (jurist). På Byggnads begäran har förhör hållits med B.H. (ombudsman), R.W. (ombudsman), E.P. (ombudsman) och A.O.A. (förbundsjurist). Parterna har även åberopat skriftlig bevisning.

Byggföretagen har yttrat sig angående tolkningen av bilaga D.

Domskäl

Tvisten

Den fråga som Arbetsdomstolen ska pröva i denna mellandom är om förbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärder utgjort olovliga stridsåtgärder och om de agerat i strid med 42 § medbestämmandelagen.

Utgångspunkter för bedömningen

Stridsåtgärdsbegreppet

Någon närmare definition av vad som avses med en stridsåtgärd finns inte i medbestämmandelagen eller dess förarbeten. I 41 § medbestämmandelagen talas om arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd. Som en allmän utgångspunkt brukar framhållas att en stridsåtgärd förutsätter att en åtgärd vidtas, att denna har ett påtryckningssyfte (fackligt syfte) och att åtgärden vidtas i kollektiva former. I princip varje handling eller underlåtenhet som en part vidtar och som är av

en sådan beskaffenhet att den faktiskt kan inverka på motparten, kan vara en stridsåtgärd. Det avgörande för om en åtgärd ska betecknas som en stridsåtgärd eller inte är oftast i vilket syfte åtgärden har vidtagits.

I rättspraxis förekommer fall där frågan varit om en arbetsgivare eller en arbetstagarorganisation har vidtagit en stridsåtgärd genom att utöva befogenheter som tillkommer dem enligt lag eller avtal. Frågan har även berörts i förarbetena till medbestämmandelagen. Dessa rättsfall och förarbetsuttalanden synes ge uttryck för ståndpunkten att det, vid åtgärder där en part i god tro avser att utöva en befogenhet som tillkommer parten enligt lag eller avtal, inte är tillräckligt att åtgärden i och för sig innebär en påtryckning på kollektivavtalsmotparten i t.ex. en rättstvist, och att parten förstår det. För att det ska vara fråga om en stridsåtgärd krävs att åtgärden vidtagits i något annat syfte än det som är ändamålet med befogenheten. Se AD 2020 nr 40 med hänvisningar.

Frågeställningen i målet

Den fråga som Arbetsdomstolen ska ta ställning till är, mot bakgrund av vad som ovan anförts, om förbundet och regionerna i god tro avsett att utöva en befogenhet som tillkommer organisationerna enligt bilaga D och om de agerat i annat syfte än att hävda sin uppfattning om avtalets tillämpning.

Vetoreglerna i medbestämmandelagen

Bestämmelserna i 38–40 §§ medbestämmandelagen har rubriken ”Facklig vetorätt i vissa fall” och har, såvitt här är av intresse, följande innebörd.

En arbetsgivare som avser att anlita en underentreprenör eller ett bemanningsföretag för visst arbete för dennes räkning eller i hans eller hennes verksamhet, är skyldig att dessförinnan på eget initiativ förhandla med den arbetstagarorganisation i förhållande till vilken arbetsgivaren är bunden av kollektivavtal för sådant arbete. Om det finns en lokal arbetstagarorganisation ska förhandlingsskyldigheten fullgöras i första hand genom förhandling med denna. Om parterna inte uppnår enighet vid den lokala förhandlingen ska arbetsgivaren på begäran förhandla även med central arbetstagarorganisation. Se 38 § medbestämmandelagen.

Om sådan förhandling har ägt rum och den centrala arbetstagarorganisationen förklarar att den av arbetsgivaren tilltänkta åtgärden kan antas medföra att lag eller kollektivavtal för arbetet åsidosätts eller att åtgärden på annat sätt strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde, får åtgärden inte beslutas eller verkställas av arbetsgivaren (39 § medbestämmandelagen). Man talar om att arbetstagarorganisationen lägger ett veto.

Ett veto får alltså bara läggas om den åtgärd som arbetsgivaren vill vidta kan antas föra med sig att lag eller kollektivavtal för arbetet sätts åsido eller om åtgärden annars strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde. Som ett exempel på vad som kan utgöra skäl för att lägga ett veto nämns i förarbetena att det är väl känt för arbetstagsidans att en viss företagare, som arbetsgivaren vill anlita, i förhållande till sina anställda regelmässigt åsidosätter t.ex. arbetarskydds- eller arbetstidslagstiftning, eller att han på något annat sätt flagrant visar bristande förmåga eller vilja att uppfylla centrala förpliktelser som lagstiftning eller kollektivavtal ålägger honom som arbetsgivare (prop. 1975/76:105 bil. 1 s. 400).

Om en arbetstagarorganisation har lagt ett veto får arbetsgivaren inte besluta eller verkställa den åtgärd som förhandlingen enligt 38 § har gällt (39 § medbestämmandelagen). Om arbetsgivaren likväl gör detta kan denne åläggas att betala skadestånd till arbetstagarorganisationen för att ha brutit mot medbestämmandelagen (54 § medbestämmandelagen). I praktiken lär endast allmänt skadestånd komma i fråga. Om arbetsgivaren i strid med vetot träffar avtal med t.ex. en underentreprenör kan arbetsgivaren inte åläggas att häva avtalet, och domstol kan inte heller ogiltigförklara avtalet av den anledningen att det har ingåtts i strid med ett inlagt veto (AD 1978 nr 114). Avtalet är således i princip gällande, men arbetsgivaren kan få betala skadestånd till arbetstagarorganisationen för brott mot vetot.

Arbetsgivaren behöver inte följa ett lagt veto, om arbetstagarorganisationen har saknat fog för sin ståndpunkt (40 § medbestämmandelagen). Om så är fallet får arbetsgivaren besluta och verkställa åtgärden, men arbetsgivaren måste själv och med risk för att bli utsatt för skadeståndskrav bedöma om arbetstagarorganisationen har saknat fog för sin ståndpunkt. Arbetsgivaren kan också välja att gå till domstol och begära att domstolen förklarar att vetot saknar rättslig verkan och i samband därmed begära ett interimistiskt beslut i frågan (jfr 69 § medbestämmandelagen och t.ex. AD 2021 nr 35).

Har arbetstagarorganisationen saknat fog för det lagda vetot, kan organisationen bli skyldig att betala såväl ekonomiskt som allmänt skadestånd till arbetsgivaren. Däremot kan den tilltänkte entreprenören inte få skadestånd enligt medbestämmandelagen.

Arbetstagarorganisationen anses ha saknat fog för det inlagda vetot när dess företrädare har insett eller borde ha insett att det saknades förutsättningar för facklig vetorätt (se prop. 1975/76:105 bil. 1 s. 318). Arbetsdomstolen har ansett att med uttrycket ”saknat fog” avses dels fall där det har varit fråga om rent ovidkommande syften med vetot, dels fall där arbetstagarorganisationen har gjort sig skyldig till en kvalificerad missbedömning av föreliggande omständigheter eller av rättsläget (se t.ex. AD 1978 nr 109).

Genom kollektivavtal får avvikelser göras från bestämmelserna i 38–40 §§ medbestämmandelagen (4 § andra stycket samma lag).

Innebörden av bilaga D

Byggföretagen och förbundet är avtalsparter i byggavtalet som innehåller bilaga D (entreprenadbilagan). Bilagan har rubriken ”Branschöverenskomelse om tillämpningsregler avseende 38–40 §§ lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet (MBL)” och innehåller bestämmelser som kompletterar och delvis ersätter 38–40 §§ medbestämmandelagen. Bilagan innehåller regler som arbetsgivare vilka är bundna av byggavtalet ska följa när de anlitar underentreprenörer eller bemanningsföretag.

Av vad Byggföretagen och Byggnads anfört framgår följande om bakgrunden till bilaga D. Anlitande av underentreprenörer förekommer i mycket stor omfattning i byggbranschen. I målet har sagts att det finns ungefär 100 000 byggarbetsplatser per år i Sverige och att det vid dessa används i genomsnitt tio underentreprenörer. Att förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen skulle vara mycket tidsödande och kostsamt och bilaga D innehåller därför förfaranden som väsentligen ersätter sådana förhandlingar. Förfarandena är utformade för att minska administration och kostnader samt ge flexibilitet i det praktiska affärlivet, och samtidigt upprätthålla det inflytande och kontroll som 38–40 §§ medbestämmandelagen är avsedda att ge arbetstagarorganisationen.

I bilaga D anges att parterna är överens om att det är viktigt bl.a. att på olika sätt främja seriöst företagande inom byggbranschen, att det finns en rättvis och sund konkurrens mellan företagen i branschen, vilket utgör en förutsättning för att uppnå ett seriöst företagande, och att samtliga parter inom byggindustrin aktivt verkar för att företag inom byggavtalets tillämpningsområde bedriver sin verksamhet så att det inte innebär åsidosättande av lag och kollektivavtal eller vedertagen branschpraxis.

Bilagan föreskriver, såvitt här är av intresse, skilda förfaranden vid anlitande av underentreprenör eller bemanningsföretag som 1) är medlem i Byggföretagen, 2) är bunden av byggavtalet genom hängavtal med förbundet och 3) som varken är medlem i Byggföretagen eller bunden av byggavtalet genom hängavtal. Det tre förfarandena innebär – starkt förenklat – följande.

Vid anlitande av underentreprenör eller bemanningsföretag som varken är medlem i Byggföretagen eller bunden av byggavtalet genom hängavtal (kategori 3) tillämpas reglerna i 38–40 §§ medbestämmandelagen. Arbetsgivaren är alltså vid anlitande av sådana underentreprenörer och bemanningsföretag skyldig att förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen.

Vid anlitande av underentreprenör eller bemanningsföretag som är medlem i Byggföretagen (kategori 1) behöver arbetsgivaren inte förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen. Om berörd region inom Byggnads anser att det finns skäl att aktualisera veto enligt 39 § medbestämmandelagen avseende

en underentreprenör eller ett bemanningsföretag som är medlem i Byggföretagen, kan regionen initiera ett förfarande vilket kan leda till att arbetsgivare som har för avsikt att anlita underentreprenören eller bemanningsföretag fortsättningsvis ska förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen och iaktta reglerna i 39–40 §§ medbestämmandelagen.

Vid anlitan av underentreprenör eller bemanningsföretag som är bunden av byggavtalet genom hängavtal (kategori 2) ska arbetsgivaren kontrollera att företaget uppfyller vissa villkor, bl.a. att det är godkänt för F-skatt, är registrerat för moms och har kollektivavtal för ifrågavarande arbete. (Kravet på att företaget ska vara registrerat för moms har tagits bort i det numera gällande avtalet.) Om företaget uppfyller dessa villkor behöver arbetsgivaren inte förhandla enligt 38 § medbestämmandelagen. I stället ska arbetsgivaren första gången en underentreprenör eller ett bemanningsföretag anlitas informera berörd region inom Byggnads om bl.a. företagets namn, organisationsnummer och kontaktuppgifter, en s.k. förstagångsanmälan. Vidare ska arbetsgivaren föra en förteckning över vilka underentreprenörer och bemanningsföretag som anlitas av arbetsgivaren, en s.k. UE-lista. Även för denna grupp av företag finns en möjlighet för berörd region, som anser att det finns skäl att aktualisera veto enligt 39 § medbestämmandelagen avseende en underentreprenör eller ett bemanningsföretag, att initiera ett förfarande vilket kan leda till att arbetsgivare som har för avsikt att anlita underentreprenören eller bemanningsföretaget fortsättningsvis ska tillämpa 38–40 §§ medbestämmandelagen.

Därutöver finns beträffande underentreprenörer eller bemanningsföretag som är bundna av byggavtalet genom hängavtal (kategori 2) en bestämmelse om hävning av entreprenadavtal eller avtal om inhyrning, med följande lydelse.

4.6 Hävning av entreprenadavtal eller avtal om inhyrning

Om arbetsgivaren har träffat avtal med underentreprenören eller bemanningsföretaget innan berörd Byggnads region framför att det finns skäl att aktualisera veto och regionen kräver att entreprenadavtalet ska hävas, ska ärenden hänskjutas till central förhandling. Om Byggnads vid den centrala förhandlingen förklarar att de skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts är arbetsgivaren skyldig att på Byggnads begäran häva avtalet med omedelbar verkan.

Om arbetsgivaren har träffat avtal med företaget innan berörd Byggnads region framför att det finns skäl att aktualisera veto kan alltså regionen kräva att entreprenadavtalet ska hävas. Effekten av att regionen kräver att entreprenadavtalet ska hävas, är att ärendet ska hänskjutas till central förhandling, dvs. en förhandling mellan Byggföretagen och förbundet. Om förbundet vid den centrala förhandlingen förklarar att de skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts, är arbetsgivaren skyldig att på förbundets begäran häva avtalet med omedelbar verkan.

Av bestämmelsens utformning framgår att arbetsgivarens skyldighet att häva entreprenadavtalet uppkommer om förbundet efter den centrala förhandlingen begär det, och inte när regionen kräver att entreprenadavtalet ska hävas.

Förfarandet med hävning enligt punkten 4.6 i bilaga D kan förstås så att parterna släppt kravet att arbetsgivaren ska förhandla innan denne anlitar en underentreprenör mot att arbetstagarorganisation kan ingripa mot anlitan av en underentreprenör inte bara innan avtal träffats, utan även under en pågående entreprenad.

En regel som ger förbundet rätt att i vissa situationer kräva att arbetsgivaren ska häva entreprenadavtal har funnits i branschöverenskommelser på området sedan 1977 (se SOU 1982:60 s. 160). Enligt uppgifter i målet är det dock första gången förbundet med stöd av en sådan bestämmelse begärt att någon arbetsgivare ska häva ett avtal.

Händelseförloppet

Av utredningen i målet har framkommit följande.

Under sommaren eller hösten 2019 utförde Byggnads Skåne en granskning av PME:s dåvarande underentreprenör Nova Ratio, vilken enligt regionen visade att Nova Ratio bl.a. inte gjort någon arbetsplatsanmälan, inte rapporterat korrekt lön och betalat för låg lön. Den 7 och 30 oktober 2019 hölls med anledning härav en förhandling mellan Byggnads Skåne och Nova Ratio som utmynnade i att Nova Ratio åtog sig att betala skadestånd till Byggnads Skåne med 1 750 000 kr. Byggnads Skåne företrädde vid förhandlingen av bl.a. ombudsmannen J.D. och Nova Ratio av juristen T.S.

Samma dag som förhandlingen med Nova Ratio påbörjades begärde Byggnads Skåne, genom ombudsmannen J.D., förhandling med PME avseende två arbetsplatser i Malmö, med påstående om att PME i strid med byggavtalet inte lämnat någon arbetsplatsanmälan, inte förhandlat om prestationslön samt inte följt bilaga D vid anlitan av underentreprenören Nova Ratio. Förhandlingssammanträden hölls den 28 oktober 2019 och den 7 november 2019. Vid sammanträdena deltog bl.a. J.D. för regionen och T.S. för PME. Vid förhandlingen gjorde Byggnads Skåne även gällande att bolaget inte lämnat någon arbetsplatsanmälan sedan 2016, vilket bolaget bestred. Byggnads Skåne ifrågasatte också varför det stod ”PME” angivet på Nova Ratios arbetstagar ID06-brickor. Vid sammanträdet enades parterna om att PME skulle betala skadestånd till Byggnads Skåne med 100 000 kr samt för framtiden fullgöra sina förpliktelser enligt kollektivavtalet på vissa angivna sätt.

Efter förhandlingssammanträdet mellan Byggnads Skåne och PME den 7 november 2019 skickade T.S. flera mejl till J.D. med förfrågan och påminnelse om att få protokollsförslag med överenskommelsen, men fick enligt uppgift ingen respons förrän ett protokollsförslag sändes över den 15 november 2019. Därefter följde viss mejlväxling med förslag till protokoll och förslag till överenskommelse om löner, dock utan att parterna kunde nå enighet om den frågan. Ett slutligt undertecknat protokoll, innefattande överenskommelsen mellan PME och Byggnads Skåne, avseende förhandlingen med sammanträde bl.a. den 7 november 2019 synes inte ha upprättats förrän den 29 maj 2020.

Med anledning av Byggnads Skånes granskning avbröt PME enligt egen uppgift samarbetet med Nova Ratio i slutet av oktober 2019, och kom fortsättningsvis att anlita Agral Trade som ersättare för Nova Ratio. Den 23 augusti 2019 fick T.S. fullmakt av Agral Trade att företräda bolaget i förhållande till bl.a. förbundet. Den 7 november 2019 träffade Agral Trade, genom T.S., hängavtal med Byggnads.

Den 27 november 2019 förhandlade PME per mejl med Byggnads Skåne, som då företrädde av ombudsmannen B.H., om att anlita Agral Trade som ny underentreprenör. I ett mejl från PME återfinns en uppgift om att Agral Trade anlidades från den 27 november 2019, men i det undertecknade förhandlingsprotokollet anges att de berörda arbetena, på sex arbetsplatser i Skåne, påbörjats redan den 25 november 2019. Av förhandlingsprotokollet kan även utläsas att godkännandet av Agral Trade endast avsåg just de sex angivna arbetsplatserna, samt att en förutsättning för att bolaget skulle kunna uppföras på PME:s UE-lista var att det blev registrerat för svensk moms, vilket Agral Trade vid den tiden inte var.

Under november 2019 förekom flertalet mejlkontakter mellan PME och J.D., vid vilka bolaget påtalade att J.D:s och Byggnads Skånes agerande vid bl.a. olika arbetsplatsbesök hade lett till att arbetet avstannat på flera arbetsplatser. Bolaget framförde därvid synpunkter på J.D:s och Byggnads Skånes agerande mot bakgrund av överenskommelsen den 7 november 2019, och bad om respons.

Den 26 november 2019 hävde en av PME:s beställare, Gripen Betongelement AB, kontraktet med PME på grund av den pågående utredningen från Byggnads sida.

Vid ett möte den 2 december 2019 överlämnade T.S. i egenskap av ombud för PME en skrivelse till J.S. vid Byggnads Skåne. I skrivelsen uppmanades Byggnads Skåne och J.D. bl.a. att fortsättningsvis inte till tredje part insinuera att PME eller bolagets ställföreträdare P.P. medverkat till lönedumpning för att Nova Ratio inte följt kollektivavtalet, eller på annat sätt svartmåla PME eller P.P.

I skrivelsen framfördes vidare följande. ”[PME] vill också påpeka att det inte längre finns något förtroende för J.D. Mot bakgrund härav är Bolaget av uppfattningen att den intressekonflikt som får förstås föreligga medför att det inte är lönt att fortsätta förhandla med J.D. som representant för Byggnads. Bolaget [...] ställer sig mycket positiv till att fortsätta förhandlingen med Byggnads, dock under förutsättningen att J.D. byts ut till en annan representant. Till dess [detta] har skett kommer Bolaget inte att hålla några fortsatta förhandlingar avseende ärendet gällande förhandlingsframställan skickad den 7 oktober 2019.”

I ett mejl till J.S. och J.D. den 18 december 2019 framförde T.S. att PME fortfarande inte hade fått någon respons på mötet och mejlet den 2 december.

Den 10 januari 2020 sände Radio P4 Malmöhus en intervju med J.D., där denne uttalade sig om påstådda kopplingar mellan PME och missförhållanden på arbetsplatser där Nova Ratio och Agral Trade verkade. Intervjun publicerades även i en artikel i Byggnadsarbetaren samma dag.

Den 13 januari 2020 uteblev PME från en lokal tvisteförhandling med Byggnads Skåne. På förfrågningar i mejl om varför bolaget inte inställt sig till förhandlingen, svarade PME med att bolaget begärt att få byta handläggare men inte fått något svar.

Den 18 februari 2020 hölls förhandling mellan PME och Byggnads Mälardalen med anledning av att bolaget inte förhandlat enligt bilaga D inför inhyrning av personal från Agral Trade på en arbetsplats i Norrtälje. Enligt protokollet avstod Byggnads Mälardalen från skadestånd men förbehöll sig rätt till skadestånd om bolaget fortsättningsvis inte följde avtalet. Samma dag hölls en förhandling mellan parterna där de träffade en överenskommelse om att PME skulle få hyra in sju arbetare från Agral Trade för arbete på den aktuella arbetsplatsen i Norrtälje. I protokollet antecknades att det aktuella arbetet pågick under perioden 2 december 2019–31 mars 2020.

Den 19 februari 2020 hade de avtalsansvariga inom regionerna ett av sina återkommande avstämningsmöten med företrädare för förbundet. Vid detta möte diskuterades situationen med PME, varvid Byggnads Skåne berättade att de upplevde problem med bolaget som – enligt dem – bröt mot kollektivavtalet och underlät att inställa sig till förhandlingar. Diskussionen utmynnade i att det beslutades att inleda ett hävningsförfarande enligt punkten 4.6 bilaga D. Samma dag skickade Byggnads Skåne och Byggnads Mälardalen brev till ett antal medlemsföretag i Byggnadsföretagen som anlitat PME och begärde de skulle häva sina avtal med PME. Vidare beställde förbundet en extern utredning, som upprättades i maj 2020.

I enlighet med punkten 4.6 i bilaga D hänsköts hävningsfrågan till central förhandling mellan Byggföretagen och förbundet. Förhandlingen hölls under perioden 28 februari–8 maj 2020. Vid förhandlingen förklarade förbundet att organisationen skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts samt utvecklade skälen till att förbundet ansåg att det fanns förutsättningar för att lägga veto.

Den 13 maj 2020 skickade förbundet brev till berörda medlemsföretag i Byggföretagen om att de skulle häva sina avtal med PME, vilket medlemsföretagen därefter gjorde.

Med början den 26 maj 2020 hölls förhandling mellan PME och Byggnads Skåne med anledning av att regionen ansåg att PME vid ett projekt i Kävlinge brutit mot bilaga D, bl.a. genom att inte kontrollera och första-gångsanmäla vissa underentreprenörer. Förhandlingen utmynnade i att PME åtog sig att betala skadestånd om 150 000 kr. Detta skadestånd har inte betalats.

Den 9–10 juni 2020 hölls en förhandling mellan PME och Byggnads Mälardalen med anledning av att Byggnads Mälardalen, enligt vad som anges i ingivet protokoll, uppdagat att PME brutit mot den tidigare överenskommelsen från förhandlingen den 18 februari samma år angående arbetsplatsen i Norrtälje dels genom att vara kvar på arbetsplatsen över en månad längre än vad man förhandlat om, dels genom att de haft en anställd från Agral Trade som överhuvudtaget inte hade förhandlats om att få vara på arbetsplatsen. Förhandlingen utmynnade i att PME åtog sig att betala skadestånd om 50 000 kr. Detta skadestånd har inte betalats.

Förfarandet vid begäran om hävning

I februari 2020 framförde regionerna att det fanns skäl att aktualisera veto och krävde att medlemsföretag i Byggföretagen skulle häva entreprenadavtal som de träffat med PME. Regionerna gjorde detta genom brev till de berörda medlemsföretagen. Med anledning härav påkallade förbundet förhandling med Byggföretagen och förklarade vid den centrala förhandlingen att förbundet skulle ha utövat sin vetorätt om avtal inte hade ingåtts. Sedan förhandlingen avslutats i maj 2020 begärde förbundet att medlemsföretagen skulle häva sina avtal med PME, vilket dessa har gjort.

Arbetsdomstolen kan konstatera att Byggnads följt det förfarande som föreskrivs i punkten 4.6 i bilaga D vid begäran om hävning av entreprenadavtal eller avtal om inhyring.

Arbetsdomstolen kan här inskjuta följande. Enligt bestämmelsen ska regionen framföra att det finns skäl att aktualisera veto och kräva att entreprenadavtalet ska hävas. Av bestämmelsen framgår inte uttryckligen till vem regionerna ska framföra sin uppfattning respektive sitt krav. Byggnads har tolkat bestämmelsen som att regionerna ska göra detta till berörda medlemsföretag. Med hänsyn till att effekten av regionernas åtgärd endast är att ärenden ska hänskjutas till central förhandling, kan ifrågasättas om ett förfarande

där regionerna skriver till berörda medlemsföretag och begär att avtalen ska hävas är ägnat att orsaka missförstånd om åtgärdens innebörd, och om det inte vore mer ändamålsenligt att avtalet i stället tillämpades så regionerna framför till förbundet att det finns skäl att aktualisera veto och kräva att entreprenadavtalet ska hävas samt informerar berörda företag om att en sådan process inletts.

PME har invänt att Byggnads under förfarandet inte haft kontakt med bolaget och att bolaget därför inte haft möjlighet att lämna synpunkter på om det fanns förutsättningar att aktualisera veto och att detta strider mot grundläggande rättssäkerhetskrav.

Arbetsdomstolen kan konstatera att det förfarande som föreskrivs i punkten 4.6 i bilaga D inte anger något om att den berörda underentreprenören eller det berörda bemanningsföretaget ska få tillfälle att yttra sig eller motsvara. Vidare bör anmärkas att förfarandet i bilaga D utgör ett alternativ till förfarandet med vetoförklaring enligt 38–39 §§ medbestämmandelagen, och att det inte heller i medbestämmandelagen anges att berörd underentreprenör ska höras eller motsvara. Reglerna om fackligt veto antogs ursprungligen 1976 och har genom åren varit omdebatterade, bl.a. eftersom den entreprenör som blir anklagad för att söka kringgå gällande regler inte ges någon möjlighet att försvara sig eller få vetoförklaringen rättsligt prövad (SOU 1993:32 s. 699 ff.). Av bl.a. detta skäl avskaffades reglerna 1994 (prop. 1993/94:67 s. 50). Bestämmelserna återinfördes emellertid året därpå med motiveringen att de skäl som anförts för att avskaffa dem ansågs ohållbara (prop. 1994/95:76 s. 19). Riksdagen har således accepterat ett förfarande där den berörda entreprenören inte behöver höras innan ett veto läggs (betänkande 1994/95:AU4). Mot den bakgrunden finns det inte skäl för att ifrågasätta det förfarande som anges i 4.6 i bilaga D.

Har det funnits fog för att aktualisera veto?

Inledning

En förutsättning för att Byggnads enligt 4.6 i bilaga D ska ha rätt att kräva att medlemsföretaget ska häva entreprenadavtalet är att förbundet ”skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts”. För att arbetstagarorganisationen ska kunna lägga ett verksamt veto enligt 39 § medbestämmandelagen krävs att den av arbetsgivaren tilltänkta åtgärden kan antas medföra att lag eller kollektivavtal för arbetet åsidosätts eller att åtgärden på annat sätt strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde. En arbetstagarorganisation som lägger ett veto måste kunna visa på positiva omständigheter som talar till förmån för den gjorda bedömningen. Det räcker inte med bara antaganden. Se prop. 1975/76:105 bil. 1 s. 498 och 533.

PME har med hänvisning till rättspraxis anfört att andra omständigheter än de som regionerna anfört i breven från februari 2020 inte får läggas till grund för prövningen av om det fanns skäl att aktualisera veto och hävning.

Arbetsdomstolen har i sin rättspraxis framhållit att den arbetsgivare mot vilken vetot läggs behöver få klart för sig vilka skäl som arbetstagarorganisationen lagt till grund för sitt veto, för att kunna bedöma om organisationen har fog för vetot och om arbetsgivaren därför behöver följa vetot (jfr 40 § medbestämmandelagen). Mot bakgrund härav krävs att arbetstagarorganisationen uppger de huvudsakliga skälen för vetoförklaringen. Skälen bör anges i vetoförklaringen till arbetsgivaren, men ska också bedömas mot bakgrund av vad som förekommit vid de förhandlingar som föregått förklaringen. Om en arbetsgivare överväger att inte följa vetot kan det krävas att denna tar kontakt med arbetstagarorganisationen för att utröna oklarheter om vilka skäl som anförs för vetot. Se t.ex. AD 1979 nr 31 och AD 1978 nr 109.

Som redan nämnts har regionernas brev i februari inte medfört någon skyldighet för medlemsföretagen att häva sina avtal med PME, utan endast att central förhandling skulle hållas. Breven kan alltså inte jämföras med en vetoförklaring enligt 39 § medbestämmandelagen, utan deras funktion i förfarandet motsvarar snarare den lokala förhandlingen vid tillämpning av 38–40 §§ medbestämmandelagen. I stället uppkommer skyldigheten att häva genom att förbundet vid den centrala förhandlingen dels förklarar att förbundet skulle ha utövat sin vetorätt om avtalet inte hade ingåtts, dels begär att avtalet ska hävas. Mot bakgrund härav ligger det, enligt Arbetsdomstolens mening, i linje med AD 1978 nr 109 och AD 1979 nr 31 att bedömningen grundas på vad som framkommit vid den centrala förhandlingen och i den begäran om hävning som förbundet skickade till berörda medlemsföretag i maj 2020. Arbetsdomstolen delar alltså inte PME:s uppfattning att bedömningen ska grundas enbart på vad regionerna anfört i breven från februari.

Byggnads har, med hänvisning till olika förhandlingsprotokoll, i Arbetsdomstolen gjort gällande att PME vid upprepade och återkommande tillfällen i strid med byggavtalet underlåtit att göra arbetsplatsanmälan och inte begärt lokal löneförhandling eller lämnat underlag för denna. Dessa omständigheter omnämns varken i protokollet från den centrala förhandlingen eller i förbundets begäran om hävning. Omständigheterna ska därför, enligt Arbetsdomstolens mening, inte beaktas vid bedömningen av om förbundet haft skäl att begära hävning. Detsamma gäller Byggnads uppgift om att PME vid flera tillfällen brutit mot parternas överenskommelser i protokoll om att betala skadestånd för kollektivavtalsbrott.

Skälen för begäran om hävning

Av utredningen framgår att Byggnads granskning av PME har sin bakgrund i att bolaget tidigare anlitade Nova Ratio som underentreprenör och att Nova Ratio, enligt Byggnads, på ett flagrant sätt brutit mot byggavtalet, bl.a. genom att betala för låg lön. Att Nova Ratio på ett allvarligt sätt brutit mot byggavtalet har inte ifrågasatts av PME och vinner stöd av att Nova Ratio gått med på att betala ett skadestånd på 1 750 000 kr till Byggnads Skåne.

Förbundet har vid den centrala förhandlingen och i förbundets begäran om hävning anfört bl.a. följande skäl för att begära att medlemsföretagen skulle häva sina avtal med PME.

Byggnads har för det första gjort gällande att PME vid upprepade och återkommande tillfällen brutit mot bilaga D vid anlitan av underentreprenörer.

Av protokollet från förhandlingen med sammanträde bl.a. den 28 oktober 2019 framgår att Byggnads gjort gällande att PME inte gjort någon förstagångsanmälan avseende Nova Ratio eller fört upp bolaget på UE-listan, vilket PME har bestritt. Arbetsdomstolen kan konstatera att det av allmänna processrättsliga principer följer att PME har bevisbördan för att bolaget gjort en förstagångsanmälan respektive fört upp Nova Ratio på UE-listan. Vidare har bolaget vid förhandling åtagit sig att betala allmänt skadestånd till Region Skåne med anledning av Byggnads påstående i denna del. Enligt Arbetsdomstolen ger utredningen starkt stöd för att PME brutit mot bilaga D i dessa avseenden.

Agral Trade var bundet av byggavtalet genom hängavtal, men var inte momsregistrerat. Som en följd av att bolaget inte var momsregistrerat kunde – enligt den utformning som bilaga D hade vid den tiden – bolaget inte anlitas genom det förenklade förfarande som bilagan anger för företag som är bundna av byggavtalet genom hängavtal. I stället skulle det förfarande som anges i 38–40 §§ medbestämmandelagen tillämpas för Agral Trade. Av ett förhandlingsprotokoll från den 18 februari 2020 framgår att PME inte hade förhandlat innan Agral Trade anlätades för ett arbete i Norrtälje. Inte heller hade PME gjort någon förstagångsanmälan eller fört upp Agral Trade på UE-listan. Samma dag hölls en förhandling enligt 38 § medbestämmandelagen där parterna enades om att PME fick anlita Agral Trade genom användande av viss personal och under viss tid. Av protokoll från en förhandling den 9–10 juni 2020 framgår att parterna enats om att PME brutit mot bilaga D genom att på arbetsplatsen i Norrtälje anlita en annan person än den som tidigare angivits och för andra tider. Enligt ett förhandlingsprotokoll från den 26 maj 2020 har PME åtagit sig att betala skadestånd till Byggnads Skåne för att inte ha kontrollerat och förstahandsanmält vissa underentreprenörer i samband med ett arbete i Kävlinge. Utredningen ger enligt Arbetsdomstolens mening starkt stöd för att PME brutit mot bilaga D i dessa avseenden.

Byggnads har även anfört att anställda hos underentreprenören Nova Ratio bar ID06-kort och kläder med PME:s logga samt angivit PME som uppdragsgivare vid inskrivning på arbetsplatsen. Enligt Byggnads har detta skett i syfte att dölja att de arbetade för en annan arbetsgivare än PME och därigenom försvåra kontrollen av att lag och avtal följdes på arbetsplatsen. PME har bekräftat att det förekommit att anställda hos Nova Ratio haft ID06-kort och kläder med PME:s logga. Enligt P.P. var syftet att visa att personalen ingick i PME:s grupp. Enligt honom var syftet inte att försvåra kontrollen av att lag och avtal följdes på arbetsplatsen, utan detta gjordes av

säkerhetsskäl och för att marknadsföra PME. Enligt Arbetsdomstolens mening har PME:s agerande att låta anställda hos en underentreprenör bära ID06-kort med PME:s logga varit ägnat att vilseleda andra om vem som varit arbetstagarnas arbetsgivare, vilket PME måste ha förstått.

Vidare har Byggnads gjort gällande att PME brutit mot sin förhandlings-skyldighet genom att inte inställa sig till förhandlings-sammanträde med Byggnads Skåne den 13 januari 2020. PME har vitsordat att bolaget inte kommit till förhandlingen och anfört att bolaget hos Byggnads Skåne vid upprepade tillfällen begärt att J.D. skulle bytas ut som förhandlare för Byggnads Skåne, men inte fått något svar från regionen. Arbetsdomstolen gör följande bedömning. Det är i och för sig riktigt, som Byggnads anfört, att utgångspunkten är att en part i en förhandling själv bestämmer vem skall företräda parten. I målet har PME uttryckt uppfattningen att Region Skåne vid en förhandling inte borde företrädas av en viss ombudsman och begärt besked av regionen i frågan. Eftersom regionen inte besvarat frågan kan bolagets utevaro från förhandlingen, enligt Arbetsdomstolens mening, inte anses utgöra ett sådant brott mot lag eller kollektivavtal som kan ligga till grund för ett veto enligt 39 § medbestämmandelagen.

Byggnads har också gjort gällande att Agral Trade inte korrekt rapporterat och betalat in avgifter till Fora avseende gällande kollektivavtalsförsäkringar. Byggnads har gjort gällande att Agral Trade för år 2019 inte anmält några arbetstagare och inte gjort några inbetalningar till Fora, trots att bolaget under november och december 2019 hade anställda som omfattades av avtalet. Byggnads har vidare anfört att PME för 2020 anmält ett preliminärt lönebelopp om 3 000 000 kr, vilket är en för låg summa i förhållande till det antal arbetstagare som bolaget anmält till utstationeringsregistret, samt att bolaget under januari och februari 2020 inte betalat sina avgifter till Fora och i maj 2020 låg efter med betalning till Fora med 25 000 kr. PME har invänt att skälet till att någon avgift för 2019 inte betalats är att lönen för Agral Trades anställda betalas månaden efter att den tjänats in och att lön för arbete som utfördes i december 2019 alltså betalades i januari 2020.

Byggnads har även uppgivit att organisationen fått del av anställningsavtal mellan Agral Trade och dess anställda av vilka det framgår att den överenskomna lönen är cirka 30 kr per timme, varför det finns anledning att ifrågasätta att Agral Trade betalar kollektivavtalsenliga löner. Byggnads har inte åberopat några närmare omständigheter som stödjer denna misstanke.

Arbetsdomstolens bedömning

Enligt Arbetsdomstolens mening måste Byggnads agerande bedömas mot bakgrund av att Nova Ratio, som PME anlitate fram till hösten 2019, på ett allvarligt sätt bröt mot gällande kollektivavtal bl.a. genom att betala för låg lön. Att medlemsföretag i Byggnads anlitade PME, som i sin tur anlitate Nova Ratio, har alltså fram till hösten 2019 medfört att kollektivavtal för arbetet åsidosatts.

Av utredningen framgår att PME vid anlitan­de av Nova Ratio som underentreprenörer brutit mot bilaga D. Det är också utrett att PME låtit anställda vid Nova Ratio använda ID06-kort med PME:s logga. Förfarandet har, enligt Arbetsdomstolens mening, varit ägnat att vilseleda andra om vem som varit arbetstagarnas arbetsgivare, vilket PME måste ha förstått. PME:s brott mot bilaga D samt agerande med ID06-kort har försvårat för Byggnads att upptäcka de felaktigheter som förekommit hos Nova Ratio.

Av utredningen framgår vidare att PME fortsatt att bryta mot bilaga D även efter att samarbetet med Nova Ratio upphört. PME har i förhandlingsprotokoll vidgått att bolaget brutit mot bilaga D vid två tillfällen i Norrtälje och vid ett arbete i Kävlinge. Reglerna i bilaga D utgör inte bara administrativa föreskrifter, utan syftar till att möjliggöra kontroll av att lag och kollektivavtal följs samt att motverka den typ av missförhållanden som förekommit hos Nova Ratio.

Utredningen ger även stöd för att PME:s underentreprenör Agral Trade inte korrekt anmält och korrekt betalat avgifter till Fora.

Enligt Arbetsdomstolens mening har Byggnads visat omständigheter som talar för att ett anlitan­de av PME kunde antas medföra att lag eller kollektivavtal för arbetet åsidosätts eller att åtgärden på annat sätt strider mot vad som är allmänt godtaget inom parternas avtalsområde, och Byggnads skulle alltså haft fog att lägga veto, om Byggföretagens medlemsföretag inte redan hade ingått avtal med PME.

Har Byggnads vidtagit en stridsåtgärd mot PME?

Arbetsdomstolen har funnit att Byggnads följt det förfarande som anges i punkten 4.6 i bilaga D och att förbundet skulle haft fog att lägga veto, om Byggföretagens medlemsföretag inte redan hade ingått entreprenadavtal med PME.

Det finns, enligt Arbetsdomstolens mening, inget stöd för att vare sig regionerna eller förbundet mot bättre vetande eller i ond tro har hävd­at sin uppfattning att de enligt punkten 4.6 i bilaga D haft rätt att agera på sätt som organisationerna gjort. Inte heller finns det något stöd för att deras agerande haft som syfte att utöva påtryckning mot PME som går längre än att hävda arbetstagsidans uppfattning om avtalets tillämpning och utöva sina befo­genheter enligt den uppfattningen.

Av detta följer att förbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärder inte har utgjort stridsåtgärder och att de inte har agerat i strid med 42 § medbestämmandelagen. Det som PME i övrigt anfört medför ingen annan bedömning.

Domslut

Arbetsdomstolen fastställer att Svenska Byggnadsarbetareförbundets, Byggnads Skånes och Byggnads Mälardalens åtgärder inte har utgjort olovliga stridsåtgärder och att de inte har agerat i strid med 42 § medbestämmandelagen.

Ledamöter: Jonas Malmberg, Peter Syrén, Kerstin G Andersson, Åsa Kjellberg Kahn, Göran Söderlöf, Lenita Granlund, Elisabeth Mohlkert.
Enhälligt.

Rättssekreterare: Pontus Bromander